

C.S. Lewis

MEDITAȚII
LA PSALMI

Traducere din engleză și note de
EMANUEL CONȚAC

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Nota traducătorului</i>	11
1. Introducere	15
2. „Judecata“ în Psalmi	23
3. Blestemele.	34
4. Moartea în Psalmi.	48
5. „Frumusețea Domnului“	59
6. „Mai dulce decât mierea“	68
7. Atitudinea „de a închide ochii“	80
8. Natura	90
9. Un cuvânt despre laudă.	104
10. Înțelesuri secunde	113
11. Scriptura	123
12. Înțelesuri secunde în Psalmi	134
<i>Apendice I</i>	153
<i>Apendice II</i>	163

Nota traducătorului

Textul traducerii de față este însoțit de o serie de trimiteri și note explicative, dintre care cele mai multe mi-au fost puse la dispoziție de Arend Smilde (din Olanda), iscusit traducător al scrierilor lui C.S. Lewis în olandeză. Îi mulțumesc călduros pentru că și-a înnoit generozitatea față de mine și cu acest prilej. Notele de subsol care nu sunt atribuite fie traducătorului, fie editorului român îi aparțin autorului.

Paul Leopold (din Suedia), vechi și statornic prieten, a răspuns cu multă sollicitudine întrebărilor și nedumeririlor mele privitoare la pietrele de poticnire din textul englezesc. Îi rămân profund îndatorat pentru explicațiile detaliate și prompte pe care mi le-a oferit.

Psaltirea din care citează de regulă C.S. Lewis în meditațiile din acest volum este cea din *Book of Common Prayer* (*Cartea de rugăciuni*) a Bisericii Anglicane. În limba română, Psaltirea cea mai apropiată de stilul celei britanice a fost publicată de ierodiaconul Dumitru Cornilescu în 1920 și inclusă apoi în edițiile Bibliei care îi poartă numele (1921, 1924 etc.). Din acest motiv, după compararea atentă a mai multe versiuni românești, am ales să folosesc, pentru citate, traducerea Cornilescu (ediția revizuită ortografic, SBIR, 2010). Totuși, pentru a respecta sensul argumentației lui C.S. Lewis, în câteva rânduri am fost nevoit fie să modific textul cornilescian în acord cu

versiunea englezească, fie să recurg la citate din Psaltirea tradusă de preoții Gala Galaction și Vasile Radu, citate pe care le-am semnalat ca atare. Numerotarea versetelor din Psalmii citați de autor corespunde întotdeauna celei din ediția Cornilescu, din care am preluat și psalmii cuprinși în Apendicele I al prezentului volum. Le mulțumesc, pe această cale, domnului Derek Hill (Bible Society, Marea Britanie) și doamnei Emilia Iorgandopol (Societatea Biblică Interconfesională din România) pentru permisiunea de a folosi textul publicat de organizațiile pe care le reprezintă.

Emanuel Conțac

„Judecata“ în Psalmi

Dacă există vreun gând care-i face pe creștini să tremure, acela este gândul la „judecata“ lui Dumnezeu. „Ziua“ Judecății este „știuta zi, ziua mâniei“.* Ne rugăm lui Dumnezeu să ne izbăvească „în ceasul morții și în ziua judecății“.¹ Arta și literatura creștine au descris terroarea ei secole de-a rândul. Acest element al creștinismului își are cu siguranță obârșia în învățătura Domnului nostru Însuși; mai ales cumplita parabolă despre oi și capre.² Nici o conștiință nu poate rămâne insensibilă în fața ei, căci în parabolă „caprele“ sunt condamnate în întregime pentru păcatele de omitere; vrând parcă să ne încredințeze că cea mai grea acuzație împotriva fiecăruia dintre noi vizează nu lucrurile pe care le-am făcut, ci lucrurile pe care nu le-am făcut – probabil nici n-am visat vreodată să le facem.

Am avut, prin urmare, o mare surpriză când am observat întâia oară modul în care vorbesc Psalmiștii despre judecățile lui Dumnezeu. Vorbesc astfel: „Se bucură neamurile și se veselesc, căci Tu judeci popoarele cu

* *Dies irae! Dies illa* [...]! (primul vers dintr-un renumit poem al lui Toma din Celano) (*n.ed.*).

1. Citat din „The Litany“, secțiune din *Cartea de rugăciuni* anglicană (*n.t.*).

2. Matei 25:32–46 (*n.t.*).

nepărtinire“ (Ps. 67:4), „Să tresalte câmpia... toți copacii pădurii să strige de bucurie înaintea Domnului! Căci El vine, vine să judece pământul“ (Ps. 96:12–13). Judecata este, precum se vede, un prilej de bucurie universală. Oamenii cer să aibă parte de ea: „Judecă-mă după dreptatea Ta, Doamne, Dumnezeul meu“ (Ps. 35:24).

Motivul acestei bucurii devine îndată cât se poate de limpede. Evreii din vechime își reprezentau, ca și noi, judecata lui Dumnezeu în termenii unui tribunal pământesc. Diferența este că, din perspectivă creștină, procesul aflat pe rol este unul penal, iar creștinul se află în boxa acuzaților; evreul vede un proces civil, în care el este parte vătămată. Unul speră să fie achitat sau, mai degrabă, iertat; celălalt speră să aibă parte de un triumf răsunător, cu despăgubiri substanțiale. De aceea, se roagă „scoală-Te să-mi faci dreptate“ sau „apără-mi pricina“ (Ps. 35:23). Deși, cum spuneam adineauri, Domnul nostru a zugrăvit în parabola Oilor și a Caprelor imaginea tipic creștină, în altă parte se dovedește un evreu tipic. Observați ce înțelege prin „judecător nedrept“.¹ Când auzim aceste cuvinte, cei mai mulți dintre noi ne gândim la cineva precum judecătorul Jeffreys² ori la creaturile care au ocupat podiumurile tribunalelor germane în timpul regimului nazist: cineva care-i intimidează pe martori și pe jurați pentru a condamna și pentru a pedepsi apoi în mod sălbatic oameni nevinovați. Din nou, ne gândim la un proces penal. Nădăjduim că nu vom apărea niciodată

1. Cf. Luca 18:6 (*n.t.*)

2. George Jeffreys (1645?–1689), judecător englez care a pronunțat sentințe extrem de severe în procesul ducelui de Monmouth și al tovarășilor săi care conspiraseră împotriva regelui (*n.t.*).

în boxa acuzațiilor în fața unui astfel de judecător. Dar Judecătorul Nedrept din parabolă este un personaj foarte diferit. Nu există pericolul să fii târât la instanța sa de judecată împotriva voinței tale: greu e să te vezi intrat. Acțiunea este în mod clar civilă. Femeia săracă (Luca 18:1–5) și-a văzut peticul de pământ – locul pentru cocina porcilor ori pentru cotețul găinilor – răpit de un vecin mai bogat și mai puternic (astăzi, ar putea fi cei de la urbanism sau vreun alt „organism“). Dar ea știe că are probe fără cusur. Dacă ar apuca să ajungă în instanța de judecată și să se judece după legile țării, și-ar primi numaidecât înapoi peticul ei de pământ. Dar nimeni n-o ascultă, nici nu poate să încerce. Nu e de mirare că este atât de nerăbdătoare de „judecată“.

În spatele acestei atitudini, se află o experiență veche de când lumea și larg răspândită, de care noi am fost scuțiți. În cele mai multe locuri și epoci, „omului mărunț“ i-a fost foarte greu „să-și facă auzită pricina“. Judecătorul (și, negreșit, unul sau doi dintre subalterni) așteaptă mită. Dacă nu-ți poți permite să-l „ungi“, cazul tău nu va ajunge niciodată la instanța de judecată. Judecătorii noștri nu primesc mită. (Probabil că suntem prea siguri de această binecuvântare; n-o vom putea păstra automat). Nu trebuie deci să fim surprinși dacă Psalmii și Profeții debordează de așteptarea intensă a judecății și tratează anunțul despre sosirea „judecății“ drept o veste bună. Sute și mii de oameni care au fost deposedați de averile lor și care au toată dreptatea de partea lor vor fi, în sfârșit, auziți. Desigur, nu le este teamă de judecată. Ei știu că probele lor sunt incontestabile – numai să fie auzite. Vor fi, în sfârșit, când Dumnezeu vine să judece.

Zeci de pasaje afirmă limpede lucrul acesta. În Psalmul 9, ni se spune că Dumnezeu „judecă lumea cu dreptate“ (v. 8), și aceasta fiindcă „Își aduce aminte de cei nenorociți, nu uită strigătele lor“ (v. 12). El „apără pricina“ („cauza“ adică) a „văduvelor“ (Ps. 68:5). Regele cel bun din Psalmul 72:2 va „judeca“ poporul cu dreptate, adică îl va „apăra pe sărac“. Când Dumnezeu „se scoală la judecată“, el îi va ajuta „pe toți umiliții pământului“ (Ps. 76:10 GALACTION), pe toți oamenii temători, neajutorăți, ale căror nedreptăți încă n-au fost reparate. Când Dumnezeu îi acuză pe judecătorii pământești de „judecată strâmbă“, El continuă prin a le spune să se asigure că „fac dreptate“ celui sărac (Ps. 82:2–3).

Judecător „drept“ e, în esență, cel care îndreaptă un rău într-o cauză civilă. Fără îndoială, el ar soluționa corect și o cauză penală, dar psalmiștii arareori au în vedere astfel de cazuri. Creștinii îl invocă pe Dumnezeu, cerând mai degrabă milă decât dreptate; *ceialți* îl invocă pe Dumnezeu implorând mai degrabă dreptate decât nedreptate. Judecătorul Divin este apărătorul, salvatorul. Unii cercetătorii spun că în Cartea Judecătorilor cuvântul pe care îl traducem prin „judecători“ ar putea fi tradus și prin „luptători“; deoarece, deși acești „judecători“ îndeplinesc uneori ceea ce am putea numi funcții judecătorești, mulți dintre ei sunt mai preocupați de eliberarea – prin forța armelor – a israeliților oprimați de către filistenii sau alte popoare. Seamănă mai degrabă cu Jack Ucișul-de-Uriași* decât cu un judecător modern cu perucă.

* Cf. *History of Jack the Giant Killer*, basm britanic despre un băiat curajos care ucide, în timpul domniei regelui Arthur, numeroși uriași (n.ed.).

Cavalerul din romanele medievale care, în peregrinările sale, salvează din mâinile uriașilor ori a tiranilor domnițe și văduve aflate la ananghie, acționează aproape ca „judecătorii“ în vechiul sens ebraic: la fel și avocatul modern (am cunoscut câțiva de felul acesta) care prestează muncă neplătită pentru clienții săraci ca să-i apere în fața nedreptății.

Cred că avem motive foarte bune să considerăm că imaginea creștină a judecății lui Dumnezeu este mult mai profundă și mai sănătoasă pentru sufletele noastre decât cea iudaică. Dar aceasta nu înseamnă că imaginea iudaică trebuie pur și simplu lepădată. Eu, cel puțin, cred că încă rămâne pentru mine o însemnată sursă de hrană.

Ea completează semnificativ imaginea creștină. Căci ceea ce ne alarmează pe noi din perspectiva imaginii creștine este puritatea infinită a standardului în raport cu care ne vor fi judecate acțiunile. Dar mai știm că nici unul dintre noi nu va ajunge vreodată la acel standard. Suntem cu toții în aceeași barcă. Toți trebuie să ne punem speranțele în îndurarea lui Dumnezeu și în lucrarea lui Hristos, nu în propria noastră bunătate. Imaginea iudaică a unei acțiuni civile ne amintește cât se poate de elocvent că probabil suntem greșiți nu doar prin raportare la standardul Divin (ceea ce se înțelege de la sine), ci și prin raportare la un standard foarte omenesc pe care toți oamenii rezonabili îl admit și pe care noi înșine, de regulă, dorim să-l impunem altora. Aproape sigur există cerințe nesatisfăcute, cerințe omenești, față de fiecare dintre noi. Căci cine poate crede cu adevărat că în toate relațiile pe care le are cu angajatorii și angajații, cu soțul sau soția, cu părinții și copiii, în dispute și în conclucrare, a ajuns întotdeauna nu la dragoste sau generozitate, ci fie și numai la onestitate și corectitudine? Uităm, desigur, cele mai multe

dintre rănilile pe care le-am provocat. Dar cei răniți nu uită, chiar dacă iartă. Iar Dumnezeu nu uită. Fie și numai ce ne putem aminti e suficient de îngrozitor. Puțini dintre noi am oferit totdeauna, pe deplin, elevilor, pacienților sau clienților noștri (sau oricum s-ar numi „consumatorii“ noștri particulari) serviciul pentru care am fost plătiți. N-am făcut întotdeauna partea de muncă istovitoare care ne revenea, dacă am găsit un coleg sau un partener care s-a lăsat îmbrobodit să ducă greul.

Conflictul nostru constituie un bun exemplu al modului în care concepția creștină diferă de cea evreiască, deși ambele ar trebui avute în vedere. Creștini fiind, trebuie, desigur, să ne căim din toată inima că am fost mândri, răi și îndărătnici, și că astfel am făcut ca discuția să se transforme, din partea noastră, într-un conflict. Mai rămâne însă întrebarea de nivel inferior: „Admițând respectivul conflict (vom reveni asupra sa mai târziu), ai luptat oare corect?“ Ori poate am falsificat nu chiar inconștient întreaga chestiune? Am pretins că ne-a mâniat un lucru – când știam, sau am fi putut ști, că mânia noastră a avut o cauză diferită și mult mai puțin onorabilă? Am pretins că suntem „răniți“ în simțămintele noastre sensibile și delicate (firile simțitoare ca ale noastre sunt atât de vulnerabile) – dar, de fapt, invidia, vanitatea neîmplinită sau îndărătnicia dejucată erau adevăratul nostru necaz? Astfel de tactici au adesea succes. Cealaltă parte cedează. Cedează nu fiindcă nu știe ce este, de fapt, în neregulă cu noi, ci fiindcă a știut foarte bine, toată vremea, însă problema aceea veche nu poate fi scoasă la lumină, scheletul nu poate fi scos din dulap, decât cu prețul periclitații întregii sale relații cu noi. Ar fi necesară o intervenție chirurgicală despre care celălalt știe că niciodată

n-o vom accepta. Și astfel, câștigăm; prin înșelăciune. Dar lipsa corectitudinii e resimțită profund. Într-adevăr, ceea ce se numește îndeobște „sensibilitate“ este cel mai puternic motor al tiraniei domestice, uneori tiranie de-o viață. Cum ar trebui să ne raportăm la ea când o întâlnim la alții nu știu sigur; dar ar trebui să fim nemiloși când se insinuează în noi înșine.

La prima vedere, s-ar putea crede că protestele constante din Psalmi împotriva celor care îi oprimă pe „săraci“ se aplică societății noastre într-o măsură mai mică decât celor mai multe altele. Probabil însă, această impresie e superficială; probabil, ceea ce se schimbă nu e oprimarea, ci doar identitatea „săracului“. Se întâmplă adesea ca vreunul dintre cunoscuții mei să primească de la circa financiară un aviz de plată în legătură cu care cere lămuriri. Ca urmare, avizul de plată se întoarce redus uneori cu până la cincizeci la sută. Un bărbat pe care-l cunosc, avocat, s-a dus la ghișeu și a întrebat care fusese rostul avizului de plată inițial. Creatura din spatele ghișeului s-a hlizit și a spus: „Ei bine, nu strică niciodată să încercăm.“ Când se încearcă o astfel de înșelăciune împotriva unor oameni trecuți prin viață, care știu cum să-și poarte de grijă, nu se întâmplă nimic grav. S-a irosit un timp, și toți, într-o măsură sau alta, suntem părtași la rușinea de a aparține unei comunități în care astfel de practici sunt tolerate, însă asta nu e totul. Când un asemenea funcționar trimite o cerere la fel de oneroasă unei văduve sărace, care deja face foamea cu un venit „necâștigat“ (de fapt, câștigat, prin ani de abnegație, din partea soțului ei), care este impozitat excesiv și pe care inflația l-a redus la mai nimic, rezultatul este probabil foarte diferit. Ea nu-și poate permite asistență juridică; nu înțelege nimic; este înspăimântată și plătește – reducând banii pentru hrană și

combustibil, care oricum erau insuficienți. Funcționarul a cărui „încercare“ a avut succes este, evident, „nelegiuitul“ care „după propria poftă îl prigonește pe cel sărman“ (Ps. 10:2). El o face, neîndoielnic, nu ca vechiul colector de taxe, în propriul său beneficiu nemijlocit, ci doar pentru a avansa profesional sau pentru a-și mulțumi șefii. Există deci o diferență. Cât de importantă este diferența în ochii Celui ce-i răzbună pe orfan și pe văduvă nu știu. Funcționarul ar putea reflecta la această întrebare în ceasul morții și va afla răspunsul în ziua „judecății“. (Dar, cine știe? Poate că le fac funcționarilor o nedreptate. Poate că-și consideră profesia un sport și respectă legile jocului; și, după cum alți sportivi nu împușcă decât păsări în zbor, poate că și ei rezervă avizele de plată ilegale pentru cei care se pot apăra și care pot riposta, și nici nu le-ar trece vreodată prin gând să facă o „încercare“ pe seama celor neajutorați. Dacă așa stau lucrurile, nu pot decât să-mi cer scuze pentru eroare. Dacă ce am spus nu-și are rostul ca mustrare pentru ceea ce sunt ei acum, ar putea fi totuși util ca avertizare privitoare la ceea ce ar putea deveni. Înșelăciunea creează obișnuințe.)

Va trebui totuși observat că principiului iudaic al judecății civile i-am dat folosință creștină, înfățișându-mă ca pârât, nu ca reclamant. Autorii Psalmilor nu procedează astfel. Ei așteaptă nerăbdători „judecata“, fiindcă socotesc că au fost nedreptățiți și speră să vadă aceste nedreptăți reparate. Există, într-adevăr, câteva pasaje în care psalmiștii se apropie de smerenia creștină și, în mod înțelept, renunță la îndreptățirea de sine. Astfel, în Psalmul 50 (unul dintre cei mai minunați) Dumnezeu este acuzatorul (vv. 6–21); iar în 143:2, citim cuvintele pe care cei mai mulți creștini le repetă adesea: „Nu intra la judecată cu robul Tău, căci înaintea Ta nimeni nu va fi